

Lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

SiV@eduskunta.fi

Sanaston lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta (HE 43/2022 vp)

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme noin 15 000 suomalaista kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Sanaston pääviestit

- *Hallituksen esitys vastaa pitkälti sen taustalla olevien direktiivien tarkoitusta, ja tekijänoikeuslain uudistamisen tulee tapahtua hallituksen esityksen mukaisesti.*
- *Ehdotettu parodiaa koskevaa rajoitussäännös loisi laajan ja avoimen oikeutuksen käyttää teoksia uusissa töissä. Rajoitussäännöksen soveltaminen tulisi rajata ainoastaan verkkosisällönjakopalveluihin DSM-direktiivin mukaisesti.*

- *Ehdotettu 55 j §, jonka mukaan tekijälle voisi syntyä velvollisuus suorittaa hyvitystä palveluntarjoajalle ja käyttäjälle perusteettoman eston tai poiston yhteydessä, tulisi poistaa DSM-direktiiviin perustamattomana.*
- *Tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden asemaa parantavat uudet säännökset noudattavat pääosin DSM-direktiivin tavoitteita, mutta oikeus saada selvitys teoksen hyödyntämisestä tulisi ulottaa koskemaan myös kertakorvauksella oikeutensa luovuttaneita.*

Esitys kokonaisuutena

Sanaston näkemyksen mukaan hallituksen esitys vastaa pitkälti tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla annetun direktiivin (EU) 2019/790 (DSM-direktiivi) tarkoitusta ja tavoitteita. DSM-direktiivin tavoitteena on muun muassa luovan alan tekijöiden aseman parantaminen, lainsäädännön päivittäminen vastaamaan modernin, digitaalisen yhteiskunnan vaatimuksia sekä lakien yhdenmukaistaminen EU-maiden kesken.

DSM-direktiivi on pitkällisten neuvotteluiden kautta muotoutunut kompromissi, jolla eri tahojen intressien välinen tasapaino on pyritty turvaamaan. Hallituksen esityksessä tämä tasapaino on onnistuttu pääosin säilyttämään. Tekijänoikeuslain uudistamisen tuleekin tapahtua hallituksen esityksen mukaisesti. Lausunrossamme nostamme esiin sellaisia yksityiskohtia, joiden osalta säännöstekstiä tai perusteluja olisi kuitenkin vielä syytä täsmentää.

Teoksen käyttö parodiassa

Hallituksen esitys sisältää uuden parodiaa koskevan rajoitussäännöksen (23 a §), jonka mukaan julkistettua teosta saisi hyvän tavan mukaisesti käyttää parodiassa, karikatyyriissä ja pastississa. Teoksen käyttöä parodiassa on pidetty aiemminkin sallittuna, mikäli vapaan muuntelun tuloksena on syntynyt itsenäinen ja omaperäinen teos, mutta hallituksen esityksen mukaan parodian ei tarvitse enää ylittää itsenäiseksi teokseksi.

Selvää on, että direktiivi edellyttää säädettävän parodiaa, karikatyyriä ja pastissia koskeva tekijänoikeuden rajoitussäännös. Esitetyllä säännöksellä luotaisiin kuitenkin laaja oikeus käyttää teoksia uusissa töissä, kunhan uudella työllä on esimerkiksi jonkinlainen humoristinen motiivi tai pilailutarkoitus. Rajoitussäännöksen nojalla tapahtuvan käytön ja luvanvaraisen teoksen muuntelun välinen rajanveto jää epäselväksi: onko esimerkiksi runon käyttö niin, että alkuperäisen runon yksittäisiä sanoja muutetaan humoristisen vaikutelman luomiseksi, mahdollista parodiapykälän nojalla ilman tekijän lupaa?

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Myös tekijän moraalisten oikeuksien, isyysoikeuden ja respektioikeuden, toteutuminen parodianpykälän nojalla tapahtuvassa käytössä jää epäselväksi. Hyvän tavan mukaisuus on mainittu tekijänoikeuslain rajoitussäännösten soveltamisen edellytyksenä muuallakin tekijänoikeuslaissa (mm. sitaattioikeus), mutta hallituksen esityksessä todetaan hyvän tavan mukaisuuden tarkoittavan säännöksissä asiayhteyden mukaisesti eri asioita. Parodiapykälän perusteluissa todetaan, että hyvän tavan mukaisena ei voida pitää esimerkiksi sellaista parodiaa, joka on sukupuolta, etnistä alkuperää, uskonnollista vakaumusta tai muulla tavoin syrjivä tai loukkaava. Hyvän tavan mukaisuutta ei liitetä millään tavalla tekijän moraalisten oikeuksien toteutumiseen, mitä voidaan tekijöiden kannalta pitää selkeänä epäkohtana.

Parodiaa koskeva rajoitussäännös tulisi sisällyttää direktiivin sisäistä logiikkaa noudattaen uuteen tekijänoikeuslain 6 a lukuun koskemaan ainoastaan verkkosisällönjakopalveluita ja teosten käyttöä verkkopalveluissa.

Tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden asema

Tekijöiden asemaan on hallituksen esityksessä ehdotettu DSM-direktiivin mukaisia parannuksia. Pidämme hyvänä, että tekijöiden oikeudesta saada asianmukainen ja oikeasuhtainen korvaus teostensa käytöstä on esitetty otettavaksi oma säännöksensä tekijänoikeuslakiin (28 a §), jotta sopimuskumppaniinsa nähden yleensä heikommassa asemassa olevat tekijät saavat korvausta koskevissa kysymyksissä selkänöjaa lain nimenomaisesta säännöksestä.

Jotta tekijät pystyvät muun muassa arvioimaan saamansa korvauksen asianmukaisuutta ja oikeasuhtaisuutta, on heidän myös saatava selvitys teoksen hyödyntämisestä. Ehdotettu säännös teoksen hyödyntämisestä annettavasta selvityksestä (30 a §) on kuitenkin rajattu koskemaan tilanteita, joissa luovutuksensaajalla on ollut tuloja teoksen hyödyntämisestä tai tekijälle maksettava korvaus riippuu siitä, missä laajuudessa teosta käytetään (rojaltimalliset sopimukset). Kuitenkin myös kertakorvauksella oikeutensa luovuttaneiden (kirjallisuuden alalla tyypillisesti kääntäjät) tulisi saada tiedot teoksensa käytöstä, esimerkiksi siitä, kuinka monta kappaletta teosta on myyty tai kuinka monta kertaa teosta on kuunneltu suoratoistopalvelussa. Ilman kattavaa tiedonsaantioikeutta direktiivin mukaiset, tekijän asemaa parantamaan tarkoitetut oikeudet – asianmukainen ja oikeasuhtainen korvaus sekä sopimuksen kohtuullistamis mahdollisuus 29 §:n mukaan – eivät käytännössä toteudu, koska tekijällä ei ole mahdollisuuksia arvioida, onko hänen saamansa (kerta)korvaus asianmukainen ja oikeasuhtainen suhteessa teoksen käyttötapaan ja käytön määrään.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Verkkosisällönjakopalvelut

Pidämme hyvänä esitetyn sääntelyn (6 a luku) oikeudellista lähtökohtaa, jonka mukaan verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajien toiminta on tekijänoikeudellisesti relevanttia ja siten verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajilla täytyy olla tekijöiden lupa niiden antaessa yleisölle pääsyn käyttäjien palveluun lataamiin tekijänoikeudella suojattuihin teoksiin tai muuhun suojattuun aineistoon.

Ongelmalliseksi sen sijaan näemme ehdotetun uuden kohtuullista hyvitystä koskevan säännöksen (55 j §), johon käyttäjä ja palveluntarjoaja olisivat esitysluonnoksen mukaan oikeutettuja teoksen perusteettoman eston tai poiston yhteydessä. Esitetty ja direktiiviin kuulumaton lainsäädäntöratkaisu loisi perusteettoman rangaistusluonteisen korvausjärjestelmän olemassa olevan vahingonkorvauksen ohien. Tällaista tekijänoikeuslain systematiikkaan kuulumatonta säännöstä ei tule säätää.

Verkkosisällönjakopalveluja koskevan esitetyn sääntelyn osalta viittaamme muilta osin Luovan työn tekijät ja yrittäjät ry:n lausuntoon.

Teosten kappaleiden valmistaminen tekstin- ja tiedonlouhintaa varten

Hallituksen esityksen mukaan teoksesta saisi valmistaa kappaleita käytettäväksi tekstin- ja tiedonlouhintaa varten paitsi tieteellisen tutkimuksen yhteydessä (13 b §:n 2 mom.), myös esimerkiksi yrityksissä ja ansiotarkoituksessa (13 b §:n 1 mom.). Tekstin- ja tiedonlouhinnan edellytyksenä molemmissa tapauksissa on se, että teokseen on laillinen pääsy.

Esitetty rajoitussäännös ei ole ehdoton, sillä tekijällä olisi esityksen mukaan mahdollisuus pitää itsellään kappaleen valmistamista koskeva oikeus silloin, kun kyse on muusta kuin tieteellistä tutkimusta varten tapahtuvasta tekstin- ja tiedonlouhinnasta. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että oikeuksien pidättäminen voi tapahtua koneluettavilla keinoilla, mukaan lukien metatiedot ja verkkosivuston tai palvelun ehdot. Oikeuksien pidättäminen tulisi voida toteuttaa joustavasti ja helposti tekijän tai oikeudenhaltijan parhaaksi katsomalla tavalla, jotta tekijällä on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää oikeutta. Perustelujen valossa jää osittain epäselväksi, kuinka tekijä pystyy käytännössä oikeuttaan käyttämään. Tätä olisi syytä analysoida perusteluissa tarkemmin.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen

Teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen on esityksen mukaan tarkoitus järjestää ensisijaisesti sopimuslisenssin avulla. Sopimuslisenssijärjestelmää täydentämään on esitetty rajoitussäännöstä niitä tilanteita varten, joissa sopimuslisenssiä tai muuta käyttö lupaa ei ole tarjolla (14 a §). Pidämme esitettyä sääntelyä hyvänä ratkaisuna, sillä Suomessa on toimivat lisenssiratkaisut teosten ja teosten osien käyttämiseksi opetuksessa. DSM-direktiivin voimaansaattaminen tulee toteuttaa hallituksen esityksen mukaisesti.

Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttäminen kulttuuriperintölaitoksissa

Sanasto hallinnoi sopimuslisenssijärjestönä kirjallisten teosten käyttöä tekijänoikeuslain 16 d §:n sopimuslisenssialueella (teosten käyttäminen sopimuslisenssin nojalla arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa). 16 d §:ää on esitetty muutettavaksi niin, että sitä ei sovelleta esitettyjen uusien 16 g ja 16 h §:n mukaiseen käyttöön. 16 d §:n nojalla tapahtuva lisensointi ei rajoitu kaupallisesta jakelusta poistuneisiin teoksiin, mutta soveltuu kuitenkin vain Suomessa tapahtuvaan kappaleiden valmistamiseen ja yleisölle välittämiseen. DSM-direktiivin mukaan kaupallisesta jakelusta poistuneita teoksia koskevalla lisenssillä tulee olla rajat ylittävä vaikutus Euroopan talousalueella.

Kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttö arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa olisi lakiesityksen mukaan mahdollista ensisijaisesti 16 g §:n sopimuslisenssin nojalla. Sopimuslisenssiä täydentämään on esityksessä ehdotettu rajoitussäännöstä niitä tilanteita varten, joissa saatavilla ei ole käyttö lupia. 16 g §:n rajoitussäännös tulisi kirjallisten teosten osalta sovellettavaksi hyvin harvoin, koska kirjallisten teosten osalta on saatavilla käyttö lupia sopimuslisenssiratkaisun myötä.

Kaupallisesta jakelusta poistumisen arviointi ei ole aina yksinkertaista. Loppuun myydyistä painoksista voidaan nykytekniikalla ottaa uusia, pieniä painoksia tarvepainatuksena ja saattaa aiemmin kaupallisesta jakelusta poistunut teos siten uudelleen kaupalliseen jakeluun. E-kirjojen ja e-äänikirjojen suosion kasvaessa aiemmin printtipainoksensa loppuun myyneitä teoksia saatetaan yhä enenevässä määrin uudelleen yleisön saataviin uusissa formaateissa, ja teos tulee siten uudestaan kaupalliseen jakeluun. Tekijän kielto-oikeus (16 i §) ja kaupallisesta jakelusta poistuneiden teosten käyttöä koskevien tietojen rekisteröinti EUIPO:n ylläpitämään rekisteriin (16 j §) turvaavat kuitenkin viime kädessä tekijöiden asemaa.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Sopimuslissenssisäännöksen ja rajoitussäännöksen soveltamisessa ratkaiseva kaupallisen saatavuuden kriteeri soveltuu hyvin kirjoihin ja kirjastoihin, mutta kulttuuriperintölaitosten kokoelmissa on myös esimerkiksi yksityishenkilöiden arkistoja. Mikäli kulttuuriperintölaitoksen hallussa on sellaista aineistoa, jota ei ole julkistettu (eikä siten myöskään luonnollisesti-kaan koskaan saatettu kaupalliseen jakeluun) oikeudenhaltijoiden toimesta ja luvalla (esimerkiksi kirjeenvaihto, jonka vain toinen kirjeenvaihdon osapuoli on luovuttanut arkistolle), tulisi tällaisen aineiston käyttöön hankkia ensin lupa kyseisen materiaalin oikeudenhaltijoilta. Tekijänoikeuden on katsottu takaavan tekijälle hyvin laajan oikeuden määrätä teoksensa käytöstä ennen teoksen julkistamista ja muun muassa tekijänoikeuden rajoitusten on katsottu suurelta osin soveltuvan ainoastaan teoksiin, jotka ovat julkistettuja.

Tekijänoikeuden rajoituksen nojalla tapahtuvalle käytölle on uniikkiteosten (”teoksesta on olemassa vain yksi teoskappale”) osalta asetettu edellytykseksi se, että rajoitussäännöstä voidaan soveltaa vasta sen vuoden jälkeen, jona tekijä kuoli. Lainkohdan perusteluissa viitataan kuvataiteen teoksiin. Selvyyden vuoksi perusteluissa olisi hyvä mainita, että esimerkiksi kulttuuriperintölaitoksen kokoelmissa oleva julkistamaton käsikirjoitus tai yksityishenkilön kirjoittama kirje katsotaan vastaavasti uniikkiteokseksi.

Verkkolähetysdirektiivin voimaansaattaminen

Hallituksen esitys on edelleen lähettämisen osalta verkkolähetysdirektiivin mukainen ja sääntely on teknologianeutraalia (25 h §). Myös rajat ylittävien oheispalveluiden sääntely on toteutettu hallituksen esityksessä (64 b §) verkkolähetysdirektiivin mukaisesti.

Helsingissä 9. päivänä toukokuuta 2022

Peter Sandström
Hallituksen puheenjohtaja

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

